

דף לספרות ואמנות

לנתן אלתרמן

מאת אברהם שלונסקי

...שירה היא נס, היא זכייה מן ההפקר, כמין הסח-הדעת בעולמות העליונים. והעניין מצטייד בדמיון גי כך:

אותו מלאך, הסוטר על פיו של אדם כשמגיע זמנו לבוא לאוויר העולם, כדי לשכחו בבת-אחת את כל המראות והקולות אשר מעבר-משם, פעמים שהוא מסית, משום-מה, את דעתו ממילוי תפקידו המלאכי וסוטר את סטירתו הפרו-פסינאלית כלאחר-כך, באופן ש-היא רפויה מלשכח את הכל, — או מתרחשת אותה לידה מקרית-גפלאה, ששמה: לידת משורר.

מכאן אותו שיר-של-מעלה ב-תחתיות הנפש היורדת למטה, כמין זכירה-לא-זכירה של משהו שישנו-ואיננו, ניס-ולא-נים של חוויית-יסוד, אשר ממנה עולה הניגון באיתכסיא כדי לעפר ב-**«אבק-כוכבים»** של **«עוד-משהו»** את דברי-השיר שהם דברי-העור-לם. שחק — תרתי משמע!

ניגון כפול הוא: כיסופין למקור עליון ולשורש הארצי, ומלחמת-הביניים התמידית שבין השניים — זוהי השירה.

אהבתי כפל-ניגון זה של משור-רים. וכך, לשמע הדו, החלה גם אהבתי את שירי אלתרמן. היה זה לפני שלוש שנה, כשממרח-קים, מעיר אוניברסיטאית בצרפת, נצטרף ללהקתנו הקטנה אותו קול מיוחד, שלימים נתברר, כי הוא קול ה-**«כוכבים בחוץ»**. יחדיו ולחוד חיפשנו אז — בהן-ולאן של סתירה-ובניין, בדוקרב שבין-אדם-לעצמו (לא פחות מאשר ב-מלחמת-המחניים שבינינו-לבינם) — את האקוויוואלנט הפיזי ל-**«חוויות האני והזמן»**. אלתרמן ערך את מסע-היפושיו בדרכו שלו, באינטנסיביות של מי שיודע להקשיב כפ-ל-קשב: כלפי פנים וכלפי חוץ. וכשאחר-כך, בזה בסי-דוגי-זמן, אך בהגיון של צמיחה וודאית, הופיעו קובצי שיריו, והם פשטו צורות ולבשו צורות, — נדמה היה לכבדי-השמיעה, כי תמורת-ניגונים שומעים הם, — ולא היא! הניגון האחד ביצר כאן את עצמו, העמיק את עצמו, הנגין את עצמו עד תמצית האני החד-פעמי. — הניגון האחד באנפין הרבים.

היש קו של הפרדה ועדיפויות, לגבי צורות-הביטוי השונות, שבהן מדברים המשוררים בעדם ובעדנו? חלילה! המשורר חד הוא, — לא סכום של שירים, סולם ושלבים, שכו-לם עושים אותו, ולכל אחד מהם שעה ושליחות. בסולם-שלבים זה עלה אלתרמן עד רומו. והעליון שבהם — זה שהטרמינולוגיה הספרותית באמיתותיה החלקיות מכנה בשם המחטיא: **«שירת היחיד»**. בשלב גבוה זה החל אלתרמן את עלייתו הנפלאה, ומיד הובהק זיו דיוקנו, שדווקא משום ייחודו שימש מופת לרבים.

הנה היא שירה זו, המופלאה ברינתה ובינתה — על יומנו שאין לו את, על הדפעמיות בואנו לעולם זה (אותה אגדה עברית על לידת האדם אומרת בפירוש: על כורחו!); הנה היא — בכוונת הצורות של עצב מסתתר; בסמלי המשחק הטובאדורי של תיבת-הזמרה, השוק, הפונדק, הקרקס; בתחפושת **«השטותים»** וה-**«בדיות»** אל מול אדנותם העריצה של היצרים; ב-**«קלות-הראש»** הרצי-נית כל כך, לפי שהיא זכותו ההומאנית של הפרט, ואולי אפ-שרותו היחידה להתמודד עם

חומרתן של חידות, עם וודאות אי-פתרונם של כל הדברים; בפאתוס המפוכח לנוף הדומם, שניגודו ומשלימו הוא — הצליל הבאלאדי, זו נעימת-היסוד בשירת אלתרמן רבת הנעימות והנעימות. חתירת תמיד כאן אל האפיקה, לפי שבה, מכל שכן בגילוייה הר-מאנטי (והלא כך היא, בעצם, כל באלאדה) — אולי הסיכוי לשיווי-המשקל שבין גורלות לבין מסק-נות, בין **«גופנו הפרא»** חתך-הדמים **«לבין יגונו...»** ובכיו

אברהם שלונסקי ונתן אלתרמן

האפל". — **«כל עוד זה העולם את שיריו לא ירצח»**, — ילכו השירים במסלול הזה, שבו יודע המשורר **«קצת לשיר וקצת ל-חיך»** והרבה... לחיות בתוך הזמן, בתוכו ואותו.

הזמן וילדי-הזמן! איך כתוב בגמר החלק השני של **«עיר היונה?»** **«זאת נגמר נא את שיסנו שנהפך לאותיות וְשָׁנָה לְמָנוֹת עַד הַנָּה פָּמָה שְׁמַחֹת, פָּמָה קְדוֹת וְקַנְיָנִים אֲשֶׁר מִמָּהָ שְׁעוֹת הִלְדָנוּ עֲשׂוֹיֹת»**.

וזכורני, פעם אחת אמר לי: הייתי רוצה להגיע לכך, שאוכל לנטוע בבת-השיר שלי את ה-מלה... למשל, את המלה **«ציונות»**, שתהא לגטימית מבחינה פיוטית ושייכת לנוף לא פחות מ-**«נטעיי הנצחים»** של השירה: **כוכבים, מוות, אהבה...**

בימינו, כשמחמת נפילת-המוחין הכללית קיבלה הנוסטאלגיה ה-תמידית של השירה (לפשט הפ-שוט, לחולין שהוא צידוקו של החג, לממש של ישובר-של-עולם) את הצורה האילוזנית של **«פולחן הפרוזאזמים»**, כמין נוסח-אחרון של אופנת העיפיים, — בימי אי-סבר אלה יש משמעות מיוחדת, מוסרית-פיוטית, לתשוקת משורר כזאת. אלתרמן ניסח למלאותה בדרכים שונות, ואחת מהן — אולי המובהקת שבהן — **«הטור השביעי»**.

היו שתהו, ואולי גם חרדו, למראה ערבוב-תחומין זה שבין ה-**«פיוט הפיוטי»** לבין ה-**«פיוט האקטואלי»** במשקו של המשורר. מלכות נגעה בחברתה, בגדי-כהונה ובגדי-עבודה שמשו כאחד, אותה חכמת-צורות, שכווני-הן ודקדוקי-חומרה עולים בה כמין הדדיות משלימה, אותה ווירטואזיות של דימויים וחרוזים, המפתיעים בדו-

הופעתם: פעם במורכבותם ופעם בפשטותם הדווקאית, — גם כאן וגם כאן. האין זו — תהו התו-הים — ריזיקה פיוטית של **«מר רידין בקודש»**, של סילוק מחי-צות, שסופו, ח"ו, סילוק שכינה? הו, לא! היה זה **«סיכון»** מרצון, מתשוקה, מפוכחת ושכורה כאחת, לא לוותר על הניגון, אלא ל-השליטו על דבר-היום ועל דברי-הימים כאחד, — והתחומין נת-פרנסו זה מזה. כך ניתנה דוגמה מיוחדת-במינה של פרו-

זאיו-של-מעלה, שנתנסה בנסיו-נות שונים ושאת גולת-הכותרת שלו ביקש אלתרמן לתת ב-**«עיר היונה»**.

אל מול חזיון כזה אני זוכר שוב ושוב את פסוקו הקנאי של אותו משורר מופלא, שטען כל ימיו: **«הרי זה היינו-הך! הרי זה על אותו דבר עצמו!»** — להר-גיש בכל מאד את ההינו-הכיות האנושית הזאת של אני-והוא, של היום-ותמיד, — או במערכי-לשון חב-דיים יותר (נ, אלתרמן הוא חוטר מגזע חב-די) — של מה-גדלו-מעשיך ומה-קטנו-מעשיך כ-שוויון-זכויות ביצירה, — האם לא היא משאת-נפשו של כל בעל-כוח, המושל ביכולתו, ולא היא המושלת בו, ששירתו, המקבלת עליה את חומרי-החומרות של הלאבוראטוריה, סופה שהיא יוצאת מרשות היחיד הזאת וזוכה להת-נחל בזולת.

אכן, מעטים זכו להתנחל בלב-בות כנ, אלתרמן. אפשר שהוא אחד הנקשבים ביותר בקרב סופרי העת הזאת, — הנקשבים והאהו-דים על רבים ושונים. וכי תהיה אהדת הרבים קלה בעינינו? אפ-שר עיקרה — לבעל-הטורים, ולא לבעל-הכוכבים? אפשר, אפ-שר שהדרך אל **«שירתו השירית»** לא דרך הרבים היא? אפשר, אך אלה שאינם שמים פדות בין התחומים, יודעים, כי היינו-הך, כי מן השורש האחד נתלבלבו **«כוכביו»** ו-**«טוריו»**, שיריו ופזמו-ניו. —

מן הניגון!
הללו יודעים היום, כי לפני יו-בל-שנים, באחת מערי הגולה, נולד בן לאבא-אמא, — אבא תלמיד-חכם ואמא אצילת-רוח, — וכיוון שאותה שעה שעת הסח-הדעת היתה למלאך הממונה על השכחת מרומים מלבם של יורדי-מטה, — בא לעולמנו אחד החכמים והאצילים שבין משוררי הדור הזה, — נתן אלתרמן.